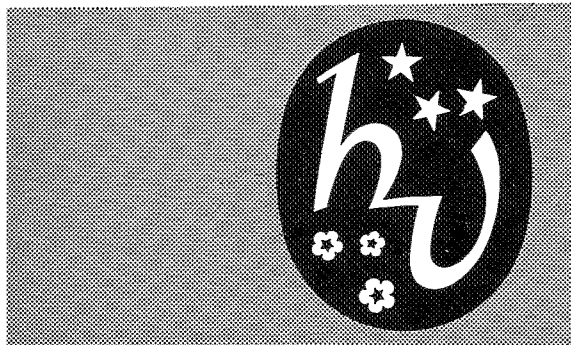




MENS EN WERELD

Mensen in de wereld

In mijn gezin, waar ik me van tijd tot tijd eens naar het hoofd grijp van de herrie om me heen en waar ik jaren geleden mijn man eens wanhopig heb horen uitroepen: „En nou moet het stil worden hier, anders scheur ik het behang van de muur!”, in deze omgeving, in mijn dagelijks leven dus, valt het me moeilijk om me van „eenzaamheid” iets anders voor te stellen dan: lekker rustig met een boek en een kop koffie ergens ongestoord in het zonnetje zitten.

Toch bestaat er, en dat weten we allemaal wel, ook nog een andere eenzaamheid, de echte, die langzaam, niet meer te ontkomen, over iemand heenschuift en om je heen blijft hangen, altijd en overal, als een klamme mist. De eenzaamheid, die we „vereenzaming” noemen, die angst aanjaagt en een euvel van deze tijd is, naar men zegt. Ik weet het niet en ik geloof het ook niet. Er zullen altijd wel mensen geweest zijn, die alleen waren en het er tot stikkens toe benauwd van kregen en altijd zijn er anderen geweest, die zeiden: „Vraag oom Kees eens te eten. Hij zit daar altijd maar thuis.” Of: „Ga eens naar tante Jo. Ze krijgt nooit iemand.”

De remedie van alle tijden, in wezen niets anders dan: laat oom Kees weer eens mensen vinden, die naar hem willen luisteren en laat tante Jo weer eens bedrijvig heen en weer lopen om voor iemand te zorgen.

Een klankbord, een aandachtig gehoor vinden en bezig moeten zijn met de doodgewone dingen van het leven, dat is het toch wat de mensen soms al een stuk op streek helpt in hun eenzaamheid.

Zich daarmee bezighouden en er een organisatie voor in elkaar zetten, is, volgens mij, wel typisch iets van deze tijd, eigenlijk het ei van Columbus, hulp per telefoon of zoals het op de voorpagina van het Amsterdamse telefoonboek staat: „Eerste Hulp” in sociale of geestelijke nood: Telefonische Hulpdienst „De Wegwijzer” 244444.

Waar deze hulp uit bestaat en wat er allemaal aan vast zit, was te veel voor dit stukje voorpagina. Dat vindt u elders in dit blad.



Wat is er gebeurd met de mensen die wonen in het gebied dat wij Nieuw-Guinea noemen en dat bij de Indonesiërs West-Irian heet?

Zij worden overgeleverd aan de Verenigde Naties. Dat is wat Nederland heeft gedaan, en de Verenigde Naties zullen hen onder Indonesisch gezag laten komen: dat is wat Nederland en Indonesië overeen zijn gekomen. Ten slotte zullen zij zelf mogen kiezen, onder toezicht van de Verenigde Naties, hoe zij gezamenlijk in de wereld zullen staan. Maar wat zullen zij eigenlijk kunnen kiezen? Alles wat iemand zich daarbij maar kan voorstellen, althans in theorie. De bevolking van Nieuw-Guinea zal kunnen kiezen tussen onafhankelijkheid of het behoren tot de een of andere mogendheid. Misschien zelfs het op een bepaalde manier behoren tot de een of andere mogendheid. De bevolking van Nieuw-Guinea heeft ervaring van Nederlands regime: vooroorlogs Nederlands regime en Nederlands regime van de laatste tijd. Zij zal tegen de tijd dat zij moet kiezen ook ervaring hebben van Indonesisch regime. Niemand weet hoe dat zal zijn.

Zal het voor de bevolking van Nieuw-Guinea mogelijk zijn een vrije keus te doen? Niemand die het precies weet. Een deel van die bevolking heeft zeer intensief kennis gemaakt met de Nederlanders, de Nederlandse leefwijze en godsdienst en het Nederlandse bestuur. Maar er zijn ook bewoners van Nieuw-Guinea die daar weinig of niets welbewust van hebben ervaren. Zij zullen misschien het meeste ervaren van het voorlopige Indonesische bestuur. En in elk geval zal de ervaring met het Indonesische regime de bevolking het duidelijkst voor ogen staan tegen de tijd dat zij gaat kiezen. Dan zijn er twee reacties denkbaar: of men zal het dan bestaande verkiezen omdat men uiteindelijk eens rust wil hebben, of men zal, geneigd tot ontevredenheid met altijd onvolmaakte levensomstandigheden, juist een verandering wensen, denkende dat een verandering wel een verbetering zal zijn.

Alle redenering hierover blijft voorshands theorie. Interessanter kan een poging zijn na te gaan wat er eigenlijk is gebeurd nu Nederland en Indonesië een akkoord hebben gesloten. Dat akkoord is geen zaak tussen Nederland en Indonesië alleen. Het is een zaak waar de hele wereld bij betrokken is geraakt en ook bij betrokken moest raken. De Papoea's zijn mensen; en mensen op onze aardkorst leven nu eenmaal in de wereld en hebben te maken met regelen die het samenlevingsspel beheersen. Deze regelen zijn niet altijd dezelfde geweest. We hebben nu intussen te doen met de regelen anno 1962. Verschillende groepen Papoea's hebben tot voor kort een geïsoleerd bestaan gehad. Zij wisten van de wereld niets af en wisten zelfs niet dat zij met vele anderen in een gebied woonden dat een twistappel was van mogendheden van welker bestaan zij zich geen voorstelling konden maken.

Dat isolement is doorbroken. De mensen ginds hebben nu allemaal wel enigermate kennis gemaakt met het feit dat er zo iets bestaat als een wereld met nog veel meer mensen. Een wereld ook vol met menselijke machten die met elkaar spel-

regels opstellen en wijzigen en op de een of andere manier volgens die spelregels werken.

Zo is de toestand formeel. De spelregels anno 1962 houden in dat er een volkenorganisatie is die verantwoordelijkheden kan dragen. Een volkenorganisatie die nagenoeg de hele wereld omvat. De manier waarop die organisatie werkt is – daar is ieder het over eens – ver van ideaal, maar zij werkt!

We zien nu hier een voorbeeld van de werking van de internationale regels op de mensen, op de individuen en op groepen mensen. Onmiddellijk na de openbreking van het isolement, van de afgeslotenheid, worden de Papoea's betrokken bij de internationale regels. Duizend jaar geleden waren er ternauwernood zulke regels. Nu zijn ze er duidelijk; in alle onvolmaaktheid weliswaar, maar ze zijn er. De Nederlandse regering heeft er op haar manier gebruik van gemaakt. De Indonesische regering heeft dat ook gedaan. Waarbij wel kan worden gezegd, dat de onvolmaaktheid van de regels meer door Indonesië dan door Nederland is toegepast. Die onvolmaaktheid heeft verdere gevolgen. Want men maakt zich hier te lande nu zorgen over de vraag, of de mensen op Nieuw-Guinea onder de werking van de onvolmaakte regels wel voldoende als mensen zullen kunnen leven.

Eigenlijk moet men die bezorgdheid koesteren ten aanzien van alle mensen en niet alleen of in de eerste plaats ten aanzien van de Papoea's. Het verschil overigens tussen de Papoea's en de meeste andere mensen is, dat de Papoea's binnen afzienbare tijd nog mogen kiezen welke status zij onder de werking van de internationale regels in de wereld zullen hebben, terwijl voor de meeste andere mensen die keus niet meer openstaat. De meeste andere mensen moeten over het algemeen maar genoegen nemen met de status van de groep waarin zij geboren zijn of waarin zij op een andere manier terecht zijn gekomen. Het was eigenlijk een onregelmatigheid in het geheel van de hedendaagse wereld dat er zo iets bestond als Nieuw-Guinea; een gebied met een bevolking, die in zo sterke mate afweek wat betreft het in de wereld ingepast zijn. Daar heeft men dan nu zo goed en zo kwaad – zeker, ook zo kwaad – als dat ging een regeling voor bereikt. Die regeling is formeel waterdicht. De praktijk kan nog wel eens minder plezierige verrassingen gaan vertonen.

Hoe staan de andere mensen daar nu tegenover met hun medeverantwoordelijkheid voor alle medemens?

Die medeverantwoordelijkheid brengt de plicht mee, voortdurend te streven naar een zo goed mogelijk resultaat. Dat kan uiteraard niet anders gebeuren dan met de beschikbare middelen. En deze zijn schaars en lang niet allemaal doeltreffend. De mensen zouden het geval-Nieuw-Guinea moeten beschouwen als een les, als een extra aanwijzing dat met, op zijn minst, onverminderde kracht moet worden gewerkt in de richting van een wereld, waarin de regelen minder onvolmaakt zullen zijn. Wat met Nieuw-Guinea in alle onvolmaaktheid gebeurd is, zal de gewetens moeten prikkelen. Het

(vervolg op pagina 4)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
17e jaargang no. 17 – 22 september 1962**

Kritisch allerlei

Naar Bevrijdend Denken weet te melden is een lid van de vereniging De Vrije Gedachte verwikkeld geraakt in een strafzaak wegens majesteitsschennis, doordat hij in een trein met een medereiziger had gesproken over het verleden van prins Bernhard. Hij deed dat naar aanleiding van de bekende publikatie in het Duitse weekblad Der Spiegel, een publikatie waarvan niemand heeft gesteld dat de feiten onjuist zouden zijn, maar waarvan onze overheid toch de verspreiding in Nederland heeft ontraden, een verzoek waaraan de importeur van het weekblad heeft voldaan. Naar onze mening is door die vreemde gang van zaken veel meer aandacht aan die feiten geschonken (want uiteraard kan men ook buiten de importeur om wel aan dat blad komen) dan nodig was, want de informatie was in feite al zo oud als de weg van Kralingen. Dat is alles tot daar aan toe, maar Bevrijdend Denken vermeldt bij dit bericht, dat het gesprek in de trein door een marchaussee in burger is afgeluisterd en overgebriefd, terwijl latere getuigenverklaringen elkaar op het stuk van de vermeende belediging tegenspreken. Het slachtoffer van deze af luistermethode werd onder voorwendsel naar het Utrechtse hoofdbureau van politie gelokt — om zogenaamd verhoord te worden — en vervolgens een hele nacht zonder enig verhoor in een cel opgesloten. Kost het al moeite deze gang van zaken in ons democratische land voor waar te houden, nog vreemder wordt het, wanneer tijdens het gerechtelijk vooronderzoek de verdachte wordt toegevoegd, dat hij de bezettingstijd nu maar eens moet vergeten, dat een mogelijke verdienste in de illegaliteit hem niet het recht geeft zich in termen van beledigende strekking ten aanzien van het vorstenhuis uit te laten, en... (klap op de vuurpijl) dat hij niet zo negatief moet staan tegenover Elseviers Weekblad. Deze trits is wel kenmerkend voor de mentaliteit van lieden die in de bezettingstijd de kat uit de boom hebben gekeken, schrijft B.D. niet ten onrechte, en het artikeltje besluit:

„Het geeft te denken dat men, afgezien van de gebruikelijke normen van beleefdheid of zedelijkheid, kennelijk in het openbaar op zijn woorden dient te letten. We behoeven in onze beste vrienden geen B.V.D.-agenten te zien, maar men zij gewaarschuwd. Marchaussees in burger, met speciale opsporingsbevoegdheden belast, kunnen wel eens gezellig gaan luisteren naar wat u in trein, bus of tram ten beste geeft over de nato, de voormalige Hitlergeneraals in deze verdragsorganisatie, over de B.B. en haar geruststellende volksvoorlichting, over de B.V.D. en haar luistervinkmethode. Men zij gewaarschuwd voor de luisterheren. Men zwijge voortaan in

openbare middelen van vervoer over politiek en Nederlandse gezagsdragers. Men houde zich stil, want als de ziele luistert, spreekt het al een taal dat leeft. Al die met ons mee wil gaan, die moet onze manieren verstaan”.

Een merkwaardig staaltje van simplificatie vonden wij in datzelfde nummer van Bevrijdend Denken, waar het er om gaat of na de parlementsverkiezingen van volgend jaar wellicht een combinatie van KVP en PvdA het heft in handen zal nemen. Ondanks kritiek op de laatste, zegt de schrijver te opteren voor een rood-rooms kabinet (in plaats van een rooms-rood), want

„gaat het om de democratie, dan hebben wij toch meer fiducia in de PvdA dan in de KVP. Achter deze partij staat de roomse kerk, een autoritaire, een totalitaire instelling, waar men op gezag gelooft, wat bepaald niet democratisch is, die alleen daár democratisch is, waar ze in de minderheid is. We hebben er dus alle belang bij, dat ze ook in de minderheid blijft. Onze vereniging werkt daarvoor en wanneer de mensen wat meer belangstelling hadden, zou onze vereniging wat meer leden hebben en ons blad wat meer abonnees”.

Die laatste opmerking doet haast kinderlijk aan, want behalve De Vrije Gedachte werken er nog wel zo hier en daar wat mensen die de KVP geen meerderheid gunnen. Die zijn dan ook lid van een van de andere politieke partijen, want dat is nog altijd de meest efficiënte manier om een partij die men niet wenst, te bestrijden, dachten wij zo.

Waar wij trouwens ook wel bezwaar tegen hebben is de onverschillen aanbeveling om op de PvdA te stemmen in een zich noemend *Levensbeschouwelijk* blad.

Als wij de schrijver goed begrijpen, zouden dat namelijk ook al die humanisten moeten doen die tot nog toe andere partijen (de VVD, de PSP) pleegden te steunen, om toch vooral een *democratische* partij de grootste in ons land te doen worden. Dat klinkt nu misschien wel mooi, maar de consequentie van die redenering zou zijn, dat wij ook aan onze kant de democratie om zeep hielpen. Want of humanisten van niet-PvdA-huize moeten eigen beginselen geweld aandoen, of de Partij van de Arbeid moet zoveel liberale en pacifistische elementen in zich opnemen, dat zij zichzelf niet zou kunnen blijven. In beide gevallen ontstaat er weliswaar een eenheid, maar een kenmerk van de democratie is nu juist, dat men verschillend over zaken kan en mag denken. Laten wij, ook bij de bestrijding van totalitaire stelsels, die aan de democratie inherente verdeeldheid liever niet over boord werpen. We komen dan zo bedenkelijk dicht bij een ondermijning van die democratie.

De Utrechtse criminoloog dr. E. Brongersma heeft het pleit gevoerd voor het verwijderen van perstafel en publieke tribune uit de Nederlandse rechtzalen, lazen wij in het Haagsch Dagblad.

„Hij meent dat de rechtspraak door deze vorm van openbaarheid ernstig wordt belemmerd, aangezien hij vreest voor het „schandpaaleffect” ervan op verdachten en getuigen. In de plaats van pers en publiek wenst hij strafzittingen te doen bijwonen door telkens wisselende colleges van toehoorders, die de bevoegdheid moeten krijgen met de rechters van gedachten te wisselen over de behandeling van de strafzaken en over de uitspraken, nadat de vonnissen zijn geveld. (...)

Dr. Brongersma wil de verdachte te allen tijde het recht toekennen, zelf toehoorders naar de zitting mee te brengen (maximaal vijf) of zelf om volledige openbaarheid van de zitting te verzoeken. Hij wil de pers niet geheel buiten de strafrechtspraak houden. Hij wil de rechtbank verplichten binnen een korte termijn na het eindvonnis een aantal mededelingen over de behandelde zaak aan de pers te doen: een korte inhoud van de tenlastegelegde en bewezen feiten, de woonplaats, het geslacht en de leeftijd van de verdachte en de rechterlijke beslissing”.

Een gedeelte van de pers heeft het ernaar gemaakt, dat er dergelijke voorstellen uit de bus kwamen. Die voorstellen doen dan ook sympathiek aan en ze stemmen tot nadenken. Toch geloven wij dat de objectiviteit van onze rechtspleging, en dus ook het belang van de verdachte zelf, meer gebaat is bij openbaarheid dan bij een uiterst beperkte openhartigheid ten opzichte van een voor het Nederlandse volk niet representatieve groep toehoorders. Wat niet wegneemt, dat bepaalde bladen de roep om wat meer discretie niet ongelezen naast zich neer mogen leggen. Wat dat betreft zijn wij het ook direct met dr. Brongersma eens, als hij wil verbieden „het

openbaar mondeling, bij geschrift of afbeelding aanduiden van de identiteit van een persoon die van een misdrijf wordt verdacht of wegens een misdrijf is veroordeeld, tenzij hiertoe uitdrukkelijk toestemming is verleend door de rechter of de verdachte of veroordeelde zelf”. Voor kleine plaatsen zijn de thans gebruikelijke initialen meestal al te veel, terwijl wij ons ook gevallen herinneren waarin zelfs in de hoofdstad van iemand een zodanige beschrijving werd gegeven (compleet met leeftijd en beroep), dat ook iedereen wist wie er werd bedoeld. Dat nu is in de pers onjuist en een onbillijke verzwarende van een rechterlijk vonnis.

In Oostelijk Flevoland zullen de eerste bedrijven worden uitgegeven en vele sollicitanten zullen een kans wagen om een van de weinige boerderijen te bemachtigen. De directie stelt uiteraard aan de kandidaten verschillende niet zo gemakkelijke eisen. Ons Friese Platteland (Friese CBTB) zegt daarvan:

„Het gaat om mensen die passen in een nieuwe gemeenschap. Mensen die ook thuis gewend zijn iets op te bouwen. Dat nuchtere geven houdt meteen al in, dat de kerkmensen een pré hebben. Niet lid zijn van de kerk is dikwijls een andere benaming voor „met niemand iets te maken willen hebben”. Die groep past niet in de polder.”

„Met niemand iets te maken willen hebben” is dan ook typisch het devies van bij voorbeeld de geestelijke verzorgers van het Humanistisch Verbond, die o.a. in de arbeiderskampen in de Flevopolders hebben gewerkt. . . . Maar in ernst: wij zouden bijna die woorden over de vrijwel bereikte gelijkberechtiging in ons vorige stukje weer moeten schrappen. Tenzij de grondverdelende instantie er iets democratischer opvattingen op na houdt dan de redactie van Ons Friese Platteland. En dat zullen we dan maar hopen.

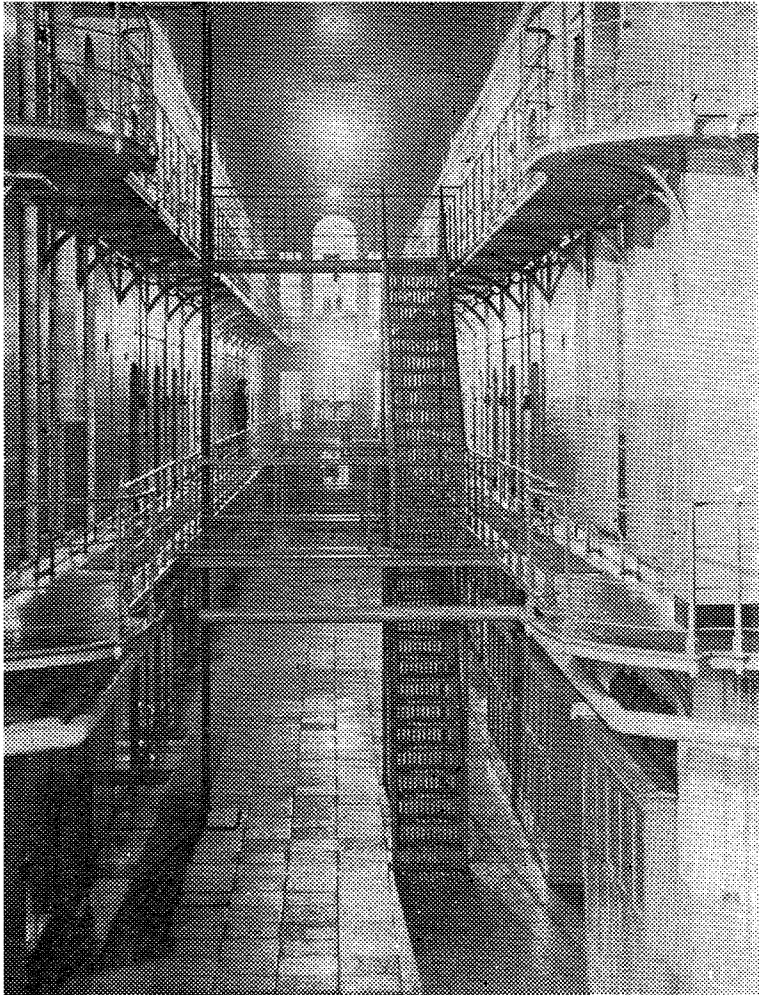
*Omdat je jezelf bent
dat is: jij
twee letters
een streeldier
een zacht klimaat
om in te genezen*

Daarom

*omdat ik mezelf ken
dat is: ik
twee letters
een grens
om te passeren
naar betere streken*

*zoals: wij
twee letters
een waarheid
een wereld
om te bewonen.*

(Uit: Ellen Warmond: Warmte, een woonplaats; Querido, Amsterdam 1961)



Help mensen als wijzelf het pad te effenen

*Hier leven mensen
in onvrijheid, maar
tevens staan zij aan
de andere zijde
van de poort en dan
hebben zij hulp nodig.
Ook de uwe.*

De mores der morele herbewapening

In april van dit jaar is onder auspiciën van de Nederlandse Christen-studentenvereniging (N.C.S.V.) een geschrift van de hand van ds. A. H. van den Heuvel verschenen, dat gedachten over de morele herbewapening bevat¹⁾. Het standpunt van de N.C.S.V., de politieke en sociale realiteit binnen de gezichtskring der studenten te trekken, verdient alle lof.

In de titel, *Aanbidding van de Status Quo*, heeft de schrijver de kern van zijn betoog samengevat. M.H. wil de koude oorlog bevroren, wijst contact tussen Oost en West beslist van de hand en ontketent een heksenjacht tegen allen die het wagen de politiek van deterrent (afschrikking) te kritiseren. Wie alle waardering voor de voorloper van M.H., de Oxfordgroep, en alle kritiek op de politieke ambities, propagandamethodes en sociale bijziendheid nog eens bijeen wil zien, beveel ik de lectuur van het geschriftje van harte aan.

Van den Heuvel tracht aanvankelijk de aspecten van M.H. objectief te benaderen, maar schrijverderwijs komt hij tot de volstrekte ontmaskering der methode: „De methode van de M.H.B. is, samengevat, om met zo min mogelijk argumenten en zoveel mogelijk autoriteit(en) zo simpel mogelijke slogans in een zo groot mogelijk publiek te hameren”.

Dit muisje heeft nog een immoreel staartje. De Dezer-dagenredacteur van de N.R.C. onthult in de courant van 30-5-'62: „Sinds ongeveer midden mei wordt de N.C.S.V. gebombardeerd met brieven van Morele Herbewapenaars, die

hun gal over de brochure uitspuwen. Termen als „smaadschrift”, „kwaadaardige leugen”, „aanval in de rug op voorhoedestrijders voor het Koninkrijk Gods”, „bemoeilijking van het werk Gods”, „valse onwaarheden” zijn niet van de lucht”. De redacteur stelt dat de actie kennelijk een gecoördineerd karakter heeft. De druk die aanhangers van M.H., vooral oud-N.C.S.V.-ers – op de studentenverenigingen oefenen, resulteert in drie eisen die M.H. voorwaardelijk stelt voor haar medewerking aan het pinksterkamp van de N.C.S.V. a. De vereniging zou de verschijning van de brochure openlijk moeten betreuren. b. de kennisgeving hiervan zou moeten worden afgedrukt in een volgende aflevering van de Elthetoreeks (waarin ook Van den Heuvels brochure verschenen is). c. allen die Aanbidding van de status quo hadden ontvangen, zou een brochure van Paul Campbell, *De Morele Herbewapening en de koude oorlog*, moeten worden toegezonden.

Weliswaar heeft ir. H. Burger zich in een ingezonden stuk (N.R.C., 14-6-'62) ontpopt als de opsteller dezer vragen, maar daarmee mag dan de officiële druk van M.H. uit de wereld zijn, zeer zeker niet de infame pressie van aanhangers van M.H. We mogen niet aannemen dat de Dezer-dagenredacteur van de N.R.C. citaten uit zijn duim zuigt.

Hoe het ook is, men mag hopen dat de N.C.S.V. alsnog opening van zaken geeft over de pressie van de zijde van M.H.-adepten. Kennelijk wilden de morele heren de N.C.S.V. mores leren, zonder dat zij de mores van het fatsoen kennen. In plaats van een antikritiek te schrijven, komen de M.H.'ers door de achterdeur binnen. Het aanbidden van de status-quo verdraagt geen frontale aanval. Maar de absolute liefde kan niet van één kant komen!

F. de Vries

Driehonderdvierenzestig dagen van het jaar geeft een kleine groep Nederlanders tijd, aandacht en toewijding aan een andere kleine groep, de uitgestoten van de maatschappij, de gevangenen.

Van de samenwerking tussen die twee groepen dringt maar heel weinig door tot de buitenwereld. Dat is begrijpelijk, want of de gevangenschap nu drijft tot rebellie tegen de maatschappij of tot dadenloze passiviteit, geen gedetineerde zal als overwinnaar het maatschappelijk strijdperk betreden wanneer hij buiten de poort van de gevangenis staat en opnieuw moet beginnen.

In de meeste gevallen is hij vol goede voornemens bezielt maar waar hij ook een voet in de buitenwereld zet zal het wantrouwen hem tegemoet treden.

Om zijn pad enigszins te effenen staat die andere groep klaar, de reclasseerders, vakmensen en vrijwilligers. Zij vormen de brug waarover de ontslagen gedetineerde de vrije maatschappij weer in kan gaan.

Wij denken aan de brave huisvaders die nooit met de strafrechter in aanraking zijn geweest maar zich hebben mee laten slepen in een verduisteringscomplot. Hun gezinnen worden maandenlang afhankelijk van overheid en particulieren, vrouwen dreigen van hun man te vervreemden, kinderen dreigen hun vader te verloochenen, werkgevers keren zich af. Dit hele complex van ellende komt af op de man die – dit blijft waar in de meeste gevallen – vrijwillig het verkeerde heeft gedaan en het goede heeft nagelaten van welke aard zijn motieven ook zijn geweest.

Maar de reclassering staat klaar om te proberen de ideële en materiële schade zoveel mogelijk te beperken en te herstellen.

De onbaatzuchtige wil tot helpen is de basis van haar werk, maar hulp is, althans op dit gebied, alleen te realiseren wanneer er geld is.

En nu komt die ene dag in het jaar waarop de reclassering van ons allen vraagt bij haar werk stil te staan en ons vraagt het te steunen door niet aan haar collectebussen voorbij te lopen en niet te denken: ze zullen het ook nu wel weer zonder mijn kwartje of dubbeltje kunnen stellen.

Zo is het namelijk niet. Zeker, de reclassering wordt van overheidswege gesteund, maar die bijstand is op geen stukken na voldoende om al het nodige werk te verrichten.

Nee, niet dat ene dubbeltje doet het hem, maar wel al die velen die uit onverschilligheid of onwetendheid niet in de collectiebus vallen.

Onverschilligheid en onwetendheid openen namelijk ook in vele gevallen de deur naar de gevangenis. Nee, niet voor mij. Ik pas wel op, zeggen we dan. Maar zo is het niet. We hebben iets meer normbesef mee gekregen, we zijn wat slimmer, we overzien meer of we worden beter gecontroleerd. Latent is in ons allen aanwezig de mogelijkheid om ook te falen.

En daarom mogen we op zaterdag, 29 september, de collectiebus van de reclassering niet voorbijgaan. Daarom moeten we ons bewust zijn dat het niet gaat om wezens waar wij eigenlijk niets mee hebben te maken, maar om mensen als wijzelf.

I.M.A.R.

Lezingen voor de radio

23 september, 9.45 uur (VARA): *W. Holtland: „Het voorbeeld”.*

30 september, 9.45 uur (VARA): *H. Beuke: „10 jaar Hum. Kinderhuis Ellinchem”.*

7 oktober, 9.45 uur (VARA): *J. P. van Praag: „Humanisme in de wereld”.*

De weg naar de hulp

Toen ik na de vakantie mijn gedachten liet gaan over de humanistische activiteiten, waar we in de loop van het jaar op de voorpagina van Mens en Wereld de aandacht eens op zouden kunnen vestigen, schoot me een belofte van verleden jaar van de heer d'Angremond te binnen: „Over die Telefonische Hulpdienst, waar we hier in Amsterdam mee bezig zijn, geef ik je een andere keer nog wel eens wat meer bijzonderheden.”

„Hoe staat het met je hulpdienst?” vroeg ik door de telefoon. „Lekker,” zei hij en wat dat precies inhield, hoorde ik dan een paar dagen later, compleet met de documentatie-map op tafel.

„Hoe werkt dat nou?” vroeg ik. „Als ik nu in nood zit en ik bel op, wat gebeurt er dan, wie krijg ik aan de telefoon?”

„Als je opbelt,” was het antwoord, „en dat kan van 's avonds half 8 tot half 3 's nachts, dan krijg je de heer P.H. Hooy, een beroepskracht, sociaal ambtenaar en maatschappelijk werker, die alles weet van wat er in Amsterdam bestaat op het gebied van hulpverlening, wat voor de leek een waar doolhof is.”

Misschien is het u opgevallen, dat er eigenlijk alleen maar sprake is van Amsterdam, terwijl er toch in heel Nederland 17 hulpdiensten bestaan. Van deze diensten zijn er echter 16 in kerkelijke handen, enkele alleen maar R.K., de meeste interkerkelijk en soms erg op de evangelisatie ingesteld.

Amsterdam nu is voor ons interessanter, want Amsterdam is een experiment.

Het is de enige organisatie, waar alle levensbeschouwelijke groeperingen samenwerken en waar het dagelijks bestuur gevormd wordt door: 1 katholiek, 2 protestanten (1 hervormde en

1 gereformeerde), 1 jood en 1 humanist (de heer d'Angremond).

Het is de hulpdienst, waar de cliënt het recht van keuze heeft door welke van deze groeperingen hij geholpen wil worden en waar het ook mogelijk is, dat een roomse dame zegt: „Ik wil wel een pater spreken, als het maar niet die vent is uit m'n eigen parochie, want die begrijpt geen bliksem van me!” Nu, dan krijgt ze een ander, want voor urgente gevallen heeft de dienst de beschikking over vertegenwoordigers van alle aangesloten richtingen, die bij toerbeurt thuis bij de telefoon zitten om zo nodig onmiddellijk bij te springen.

Er zijn ook hulpzoekenden, die bij nader inzien best nog even kunnen wachten. Voor hen bestaat de mogelijkheid om de volgende dag rustig op kantoor bij de heer Hooy te komen praten, om samen een oplossing te zoeken, terwijl de heer Hooy, waar dat gewenst is, bemiddeling verleent tussen de cliënt en de hulpverlenende instanties.

Een grote categorie bestaat tenslotte uit mensen, die alleen maar willen spuien. Die, zonder zich te hoeven vertonen of hun naam te noemen, aan de onbekende, aandachtig luisterende man willen vertellen, wat ze misschien tegen niemand anders kunnen of durven zeggen. Praten, praten, soms wel een kwartier of langer.

„Is er dan geen gevaar,” vroeg ik, „dat de lijn te lang bezet blijft en de „urgenten” voor niets bellen?”

Ook daar is aan gedacht, want er zijn 2 toestellen, zodat een nieuwe melding altijd aangenomen kan worden, om dan te vragen: „Wilt u me over een kwartiertje nog eens bellen?”

„Wie betaalt dit nu,” wilde ik nog weten,

tere sprong van het collectivisme naar het georganiseerde individualisme te wagen. In afwachting overigens van deze ontwikkeling, aldus één van de conclusies, zouden de werkelijke belangen van socialist en liberalen bepaald niet gediend zijn door stelselmatige overdrijving van onderlinge tegenstellingen. De gemeenschappelijke tegenstanders blijven „conservatisme en politiek confessionalisme”.

De waarde van de beschouwingen van mr. Zonderland ligt voor een belangrijk deel in de onbevange benadering van zijn onderwerp. Zijn definiëringen zijn vaak fris en oorspronkelijk, zoals t.a.v. het ondogmatische karakter van het liberalisme, de liberale opvattingen met betrekking tot de vrijheid, het liberale streven naar evenwicht binnen de maatschappij enz. Het liberalisme zelf definieert hij ten slotte als „het streven van hen, die de geestelijke vrijheid als hoogste waarde beschouwen om door middel van politieke activiteit de staat telkens weer zodanig te hervormen, dat de algemene voorwaarden worden geschapen waaronder de burgers hun zelfstandige krachten zo volledig kunnen ontwikkelen als mogelijk is in het organisch verband van het geheel.”

Nogal mager doen de sociaal-economische passages aan: een aantal pagina's over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie en de positie van de S.E.R. in ons constitutioneel bestel. Hier zou heel wat meer van te maken zijn geweest indien de schrijver zich niet tot deze beide onderwerpen had beperkt. Over het geheel genomen echter is het boek van mr. Zonderland toch wel zeer de moeite van het lezen waard. Belangstellende geestverwanten dienen vooral ook niet te verzuimen kennis te nemen van zijn opvattingen omtrent de relatie tussen humanisme en liberalisme, die volgens hem dermate nauw is, dat op de lange duur het liberalisme voor het wederzijds aanhaken van socialisme en humanisme „niet bevreesd behoeft te zijn.” Men hoort in liberale kring nog wel eens een ander geluid. *Rth*

„en wat gebeurt er, als de heer Hooy ziek is of vakantie heeft?”

„We krijgen rijkssubsidie,” antwoordde de heer d'Angremond, „want Amsterdam is een experiment van 3 jaar en dat zou alleen door het rijk gesteund worden, als alle reeds eerder genoemde organisaties meededen. Verder hopen we op de gemeente en we krijgen wat vrijwillige bijdragen van bedrijven en particulieren, maar dat is eigenlijk toch nog te weinig. Alle telefoonabonnees worden binnenkort aangeschreven. We zijn al bezig met de A en het resultaat is wel bevredigend. En als de heer Hooy er niet is, dan zit er een andere deskundige, die ook de weg weet op elk sociaal gebied.”

„De Wegwijzer,” wijzen waar je het zoeken moet, waar je het vinden kan, dat is de taak, die de Amsterdamse Telefonische Hulpdienst zich gesteld heeft. Niet een apparaat creëren naast de bestaande instanties, maar de eenzamen en hulpzoekenden op weg helpen naar die hulp, waar ze zo'n behoefte aan hebben. *A.S.*

(slot van pagina 1)

gaat niet om het specifieke geval van Nieuw-Guinea; het gaat eigenlijk om de hele wereld met de mensen die in deze wereld leven. Het geval-Nieuw-Guinea betekent dat de mensen in de wereld met een groep zijn uitgebreid. Want tot voor kort waren de Papoea's, althans voor een groot deel, nog niet mensen-in-de-wereld. Zij zijn het nu wel, met alle consequenties daarvan.

Aan deze nieuwe mensen-in-de-wereld zetten wij – dat wil zeggen: alle mensen van de wereldbevolking – onze wereld voor. Daarbij kunnen wij ons afvragen of wij ons misschien tegenover de Papoea's moeten generen over die wereld. Het is niet moeilijk die vraag bevestigend te beantwoorden. Moeilijker zou het zijn, vol te houden dat we ons niet hoeven te generen. Het gaat hierbij om de wereld; niet om de politieke verwikkeling, die meegebracht heeft dat de Nederlanders, die Nieuw-Guinea hebben bestuurd, dat gebied nu als bestuurders gaan verlaten. Als wij zeggen dat wij ons moeten generen tegenover de Papoea's, dan geldt dat voor ons als mensen; niet voor ons als Nederlanders of als Russen of als Amerikanen, maar eenvoudig voor ons als mensen.

Het tragische hierbij is, dat niemand het zich zou hebben kunnen veroorloven de Papoea's buiten deze wereld te houden. Er schijnt een soort menselijke plicht te bestaan alle mensen werkelijk deel te doen uitmaken van de hele menselijke samenleving. We kunnen en mogen dat niet laten. Politiek en technisch kan Nieuw-Guinea geen gesloten gebied blijven en moest het uitzicht op de wereld krijgen. Bovendien moet zo iets op lange termijn worden gezien. Het is geen zaak van morgen of overmorgen, maar een zaak voor over honderd jaar en later. Als we medeverantwoordelijk zijn voor onze medemensen, ook voor de Papoea's, moeten we de Papoea's bij onze wereldsamenleving betrekken. Op den duur zal dat beter voor de Papoea's zijn. Misschien zal het op den duur ook beter zijn voor ons. Want we – en alweer: niet de Nederlanders alleen; maar de mensen die de wereld bevolken – zullen van die Papoea's misschien nog wat kunnen leren. In elk geval leren we nu al, door de beslissingen die gevallen zijn en die nu moeilijk anders hadden kunnen vallen; van de Papoea's, voor zover nodig, dat we nog lang niet zijn waar we wezen moeten.

De beslissingen die gevallen zijn hebben strijd gekost. Er zijn mensenlevens geofferd voor die beslissingen: een paar honderd. Dat is de onvolmaakte mensenwereld op haar slechtst. De Papoea's zullen daar ook kennis van hebben. Zelf staan we in de praktijk van het leven wellicht anders tegenover het mensenleven dan wij dat doen als we diep in ons geweten kijken. De Papoea's is een slecht voorbeeld gegeven met die strijd. Daar zal ieder zich rekenschap van moeten geven. En dan moet de conclusie op zijn minst wel zijn, dat de mensenwereld een harde en ruwe leerschool is.

Als zij dan in elk geval maar een leerschool zal zijn die in staat is de mensen met effect iets te leren. *Stempels.*

Het nozemprobleem

Het nozemprobleem houdt velen bezig. Er verschijnen films over de nozemgroepen en onlangs werd in België een nieuw toneelstuk van de bekende schrijver Herman Teirlinck opgevoerd, getiteld „De fluitketel”, dat het leven van de nozems tot onderwerp heeft. Teirlinck ziet de liefdeloosheid in verschillende hedendaagse gezinnen als grondoorzaak van het verschijnsel „nozem”. Het „Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid” (febr. 1962) wijdt aan het probleem twee artikelen.

Mej. A.C. Hagen zoekt de oorzaak eveneens bij het egoïsme van de ouders: „Ouders, die niet weten, hoe zij het gezag moeten uitoefenen (te streng, te toegevend; te weinig of te veel controle). Ouders die zelf de weg niet meer weten, zelf geen eigen waardensysteem kennen of deze waarden zonder inhoud als holle frasen hanteren, maar hun kinderen het leven niet op de juiste manier vóórleven.

Zo zouden wij kunnen doorgaan. Eigenlijk is het allemaal samen te vatten in: gebrek aan liefde. Wanneer je als puber in deze periode van eenzaamheid, je-niet-begrepen-voelen en verzet tegen alles en iedereen, weet en voelt (bewust of onbewust), dat je tóch bij je ouders hoort, dat je tóch op hen terug kunt vallen,

dat zij door alles heen samen van je houden en als het ware een muur van veiligheid en geborgenheid voor je vormen, dan is het allemaal niet zo erg, dan wordt er aan de behoefte van een veilige thuishaven, waar ieder mens, maar speciaal wel de jonge mens, behoefte aan heeft, tegemoet gekomen. Bij de Leidsepleiner is het echter zo: zijn behoefte aan veiligheid en geborgenheid blijft onbevredigd; hij gaat nieuwe mogelijkheden zoeken en vindt deze in de groep...”

In hetzelfde nummer schreef de arts N.W. de Smit over „De nozem als sociaal-psychologisch verschijnsel.” Hij geeft allereerst een typeering van de nozem. Hij wijst er voorts op, dat de Franse socioloog Emile Durkheim terecht betoogde, dat niet alleen maatschappelijke tegenspoed ontregelend op de sociale structuur inwerkt, maar ook voorspoed zoals plotseling stijgende welvaart door industrialisatie (E. Durkheim „Le Suicide”) Door de optredende welvaarts crisis verliest de individu zijn zekerheid en geborgenheid in het sociale verband. De houding van de nozem is een reactie op de eenzaamheid en het ontbreken van een stabiele relatie met een wereld, waarin alles onzeker is geworden.

Hangen in de dorpsstraat of zich vervelen in de lunchroom achter een sorbet



No. 17 - 22 september 1962

Ethiek in het oude Egypte

„Uw schuld zal uitgebannen worden. Op de dag der afrekening zal uw misdaad gewogen en uitgewist worden”.

Deze bijbels klinkende verwijzing naar de laatste Oordeelsdag lijkt typisch op een voorstelling van één van de eerste profeten van het Oude Testament. Het is echter één van de 1.185 hiëroglifische „formules” of gezegden, welke gevonden zijn op graven uit het Middelste Koninkrijk van het oude Egypte, (2200–1800 v. Christus). Deze formules, welke bekend zijn onder de naam „Grafspreuken” geven de oudst bekende kern weer van de Egyptische leer over de ethiek. Vanuit theologisch standpunt bekeken zijn deze spreuken bijzonder intrigerend omdat sommige geleerden geloven dat Mozes, die de grondlegger is van de Egyptische godsdienst en die de Joden uit het land Egypte voerde, bij het vormgeven van de Joodse morele code in deze sterk ontleend heeft aan de ethische principes van de Egyptenaren.

De 45-jarige dominee Tjalling Bruinsma, vroeger voorganger van de Ned. Herv. Kerk in Zaltbommel, is nu ongeveer voor de helft gevorderd in de grootse opgave om deze „grafspreuken” over te zetten in de moderne taal. Dominee Bruinsma is een expert op het gebied van hiërogliften. Zijn inmiddels overleden leraar, de Egyptoloog Adriaan de Buck, heeft een groot aantal van deze spreuken opgespoord van graven welke in Egypte ontdekt zijn en welke zich gedeeltelijk in de voornaamste musea van de wereld bevinden. Deze verzameling is als hiërogliften in zeven delen gepubliceerd door het Oosterse Instituut van de Universiteit van Chicago.

Volgens toelichting van ds. Bruinsma dienden de „grafspreuken” als lectuur voor de doden. Zij werden aan de doden gegeven om mee te nemen op hun reis door de onderwereld. De oudst bekende schriftelijke meldingen dat de mens geloofde in een leven na de dood worden weergegeven in de beter bekende „Pyramidespreuken”. Deze spreuken waren gehouden in de monumentale graven welke de farao's voor zich lieten oprichten in het laatste gedeelte van het Oude Koninkrijk (2980–2275 v. Christus). De „grafspreuken” echter werden samengesteld voor de edellieden en brengen een meer gecompliceerd inzicht tot uitdrukking, namelijk dat de mens in het hiernamaals beloond zal worden voor zijn goede daden en gestraft voor zijn slechte.

Mozes leefde ongeveer vijf eeuwen na het einde van het Middelste Koninkrijk. Professor John A. Wilson van het Oosterse Instituut van de Universiteit van Chicago brengt naar voren, dat Mozes opgevoed was in de Egyptische wijsheid. Daarom ligt het volgens prof. Wilson voor de hand dat de filosofie, welke tot uitdrukking komt in de boven bedoelde grafspreuken bekend waren aan Mozes en de kinderen Israëls.

Ds Bruinsma zelf betwijfelt of er veel verband bestaat tussen de leringen van de „grafspreuken” en de Joodse zedenleer. Hoe dit ook zij, op zich zelf beschouwd al zijn de wetenschapsmensen verrukt over de klare dichtkunst van de spreuken, welke iets doen vermoeden van het raffinement en de rijkheid van de Egyptische theologie. Zelfs het boek „De Prediker” komt niet uit boven de zeldzame schoonheid van grafspreek no 269: „Ik maakte de vier winden zodat een ieder deze kan inademen gelijk zijn naaste. Ik maakte de grote overstroming zodat de arme gelijk de rijke het wel moge gaan. Ik maakte een ieder gelijk aan zijn naaste. Ik bestelde niet dat zij kwaad zouden doen, het was hun eigen hart dat hen dit ingaf en schouw wat ik gezegd heb”.

Economische en politieke structuur in de oudheid

Het economische leven in het oude Griekenland kan worden getypeerd als „Stadtwirtschaft“ (stadshuishouding) met als aanvulling enige handel overzee. Deze handel betrof echter, met uitzondering van graan, geen essentiële goederen, maar speciale artikelen waarom bepaalde gebieden bekend waren. Iedere streek was echter autark in die zin, dat zij de goederen voor noodzakelijk levensonderhoud vrijwel zelf kon voortbrengen. De verbindingen over land waren door de structuren van het gebergte zeer moeilijk, tengevolge waarvan de handel over land geheel ontbrak en er zich heel wat geïsoleerde kleine gebieden voordeden, die begrijpelijkerwijze een bepaalde politiek-staatkundige structuur hadden: namelijk die van de stad-staat. De economische structuur van de Stadtwirtschaft en de politieke structuur van de stad-staat (een stad met het er om liggende grondgebied) vertonen een duidelijke congruentie.

Plato en Aristoteles

Economisch steunde de Griekse maatschappij op de arbeid van slaven, hetgeen zowel door Aristoteles als door Plato volkomen werd aanvaard. Plato meende alleen het in slavernij houden van Grieken door Grieken te moeten critiseren. De slaven hadden vanzelfsprekend geen deel aan het politieke leven, dat voor de vrije mannen was gereserveerd. Deze lieten de economische bezigheden aan de slaven over, waardoor zij tijd kregen voor regeren, oorlogvoeren, letterkunde en filosofie.

De vrouw wordt thuis opgesloten gehouden en neemt geen deel aan het staatkundig leven. „De natuur heeft de vrouw zoveel macht gegeven, dat de wet zich niet kan veroorloven haar meer te geven“ hebben de Grieken blijkbaar gedacht. Aan deze „wijsheid“ heeft men nog duizenden jaren vastgehouden.

Over de structuur van de stad-staat hebben de twee grootste denkers op politiek gebied in de Griekse oudheid getheoretiseerd: de idealist Plato en de empirist Aristoteles. Plato lanceerde in zijn

werk „De staat“ een radikale aristokratische politieke theorie, die uitgesproken anti-democratisch was. Men tracht dit te verklaren door op te merken, dat Plato in een aristokratisch gezin geboren werd, of door te poneren dat hij geïnspireerd werd door de defecten der democratie in zijn dagen, of door uiteen te zetten dat zijn anti-democratische instelling een uitvloeisel is van de grondslag zijner filosofie inhoudende dat deugd kennis is. Immers deze kennis wordt niet bezeten door de massa, wier macht derhalve uit den boze is, maar wel door de filosofie, die uit dezen hoofde het recht en de plicht hebben om als koningen te fungeren. Dit laatste bleef echter Utopie.

Aristoteles was meer democratisch gezind, hetgeen strookte met zijn burgerlijke afkomst. Hij definieerde de mens als het „politieke dier“ (zoön politikon), waarmee hij bedoelde te accentueren, dat de mens zijn voltooiing vindt in het burger zijn van de staat.

Binnen het kader van de stad-staat treffen wij zowel de democratie als de dictatuur aan in het oude Griekenland alsmede nog andere vormen van bestuur. Dit illustreert, dunkt ons, dat de economische factoren niet zonder meer de politieke structuur determineren. Want bij een verscheidenheid van regeringsvormen was de economische structuur toch ongeveer dezelfde. Ten aanzien van democratie en dictatuur blijkt de kracht van het menselijk ingrijpen op manijfeste wijze.

Romeinse rijk

Wij maakten kennis met de structuur van de stad-staat, maar deze structuur is ondergegaan en overgegaan in een nieuwe constructie, namelijk die van het Romeinse rijk, het toenmalige wereldrijk, dat zijn heerschappij ook over Griekenland uitstreekte. De stad-staatjes verdroegen zich niet met de wereldeconomie, welke in die dagen ging ontstaan en hadden verder geen bestaansmogelijkheid.

In zulk een situatie zijn er altijd drie groepen mensen. In de eerste plaats de lieden die menen de oude constructie te moeten en kunnen bestendigen zonder nimmer kans van slagen te hebben. In de tweede plaats de mensen, die zich van de politiek-staatkundige problematiek afwenden en zich terugtrekken in het particuliere leven. Tot deze groep kunnen in Griekenland in het algemeen de Sceptici en de Epicureeërs worden gerekend. De derde en laatste groep wordt gevormd door hen, die oog hebben voor de structuurverandering. Een typische vertegenwoordiger van deze groep was de Cynicus Diogenes, die zei: „De wijze man is een cosmopoliet, een burger van de wereld“.

Natuurrecht

Toen een wereldgemeenschap ontstond had de politieke filosofie van de stad-staat afgedaan en leg er voor de denkers een nieuwe taak. Deze taak is opgenomen door de Stoïcijnse School en volvoerd in de conceptie van het natuurrecht. Weliswaar waren vroegere denkers deze conceptie reeds op het spoor (o.a. Plato en Aristoteles), maar zij kreeg nu haar grote kans door de structuurverandering. De natuurwet is niet de wet voor een bepaalde stad-staat, maar een universele wet voor de hele wereldgemeenschap, aldus werd gesteld. Zij is de standaard van wat

juist en recht is, onveranderlijk in haar principes en zowel de onderdanen als de vorst bindende.

De Stoïcijnse filosofie kreeg een grote invloed in het Romeinse rijk, vooral door de schrijver Cicero, die geenszins origineel is, maar een compiler, die echter veel gelezen werd. Zijn betekenis in de geschiedenis van het politieke denken is dat hij de Stoïcijnse doctrine van het natuurrecht een vorm gaf waarin ze algemeen bekend was in Europa tot in de negentiende eeuw toe. Van hem ging ze over op de Romeinse juristen en iets minder op de Kerkvaders. In het licht van de eeuwige natuurwet zijn alle mensen gelijk. De natuurwet vormt de grondslag van het Romeinse recht, welks invloed de eeuwen door werkzaam is gebleven.

Ondergang

Van een andere Romeinse Stoïcijn, namelijk van Seneca, die ten tijde van Nero leefde, is de volkomen in de lucht hangende theorie afkomstig, dat de heerschappij het noodzakelijke geneesmiddel is voor de verdorvenheid. Vroeger, in de veronderstelde ideale toestand van de Gouden Eeuw, zou zij afwezig zijn geweest.

Maar de heerschappij, die gecentraliseerd was in Rome, was op zichzelf de spil waarop het Romeinse rijk draaide en tenslotte vastliep. Het Romeinse rijk is een centralistische staatkundige figuur. Deze staatkundige figuur was congruent met de toenmalige wereldeconomie. Er was „internationale“ handel tussen de provincies van het grote rijk, die de maatschappij sterk influenceerde. Men denke slechts aan de invoer van het goedkope buitenlandse graan, waardoor vele kleine Romeinse boeren degradeerden tot stedelijke proletariërs, voor wie men geen werk had (door afwezigheid van industrie), maar slechts brood en spelen. Maar daarop willen wij niet ingaan, echter wel op de evolutie van de centralistische maatschappij. De centralistische staat had twee attributen: het leger en de bureaucratie, beide bekroond door de keizer. Deze nu zijn op de duur zo zwaar gaan drukken op het economische leven, dat hierin één der voornaamste oorzaken gezien kan worden van de ineenstorting van het Romeinse rijk. De steeds sterker wordende devaluatie van de munt is niet de oorzaak, maar het symptoom van dit proces.

Historisch was het woord aan de barbaarse volken, die een eigen economische structuur en een eigen staatkundig-politieke structuur tot ontwikkeling brachten.

Dr. Jac de Roy

Vrijheid der Duitsers

In zijn boek „Freiheit und Wiedervereinigung“, dat in 1960 verscheen, heeft Karl Jaspers er licht op geworpen dat onze huidige historische situatie een uniek karakter draagt en dat daardoor het maken van geschiedkundige vergelijkingen veelal niet meer als juist kan worden aangemerkt. De hereniging van de twee Duitslanden bijvoorbeeld kan op geen enkele manier worden vergeleken, zo constateert Jaspers, met de terugkeer van Elzas Lotharingen, die in het verleden plaats vond. Immers de gedachte van de hereniging steunt op het Duitsland van Bismarck als uitgangspunt. Maar „de kans van deze staat is historisch verspeeld door de misdadige Hitler-oorlog“. Hitler, die een Groot-Duitsland in de geschiedenis dacht te kunnen zetten, heeft in feite twee kleine Duitslanden in de geschiedenis achtergelaten.

De menselijke waardigheid brengt mee dat erkend wordt wat gebeurd is en dat ook dit feit wordt erkend. In de huidige situatie is dit feit alleen aan te tasten met een oorlog die atomaire zelfvernietiging betekent. Wel moet er naar worden gestreefd de vrijheid der Duitsers te bevorderen.

Jac. de Roy

Aristoteles



IK denk er ZO over

De stem der vrouwen

Merkwaardig is het dat in tijden van grote spanningen en crises uit verschillende delen van de wereld gelijklopende meningen gehoord worden zonder dat van enig contact gebleken is.

Zo vond ik, als deelneemster aan het Internationale Esperanto congres, in augustus 1961 in Harrogate, Engeland, gehouden, in de congresmap een boekje „voco de virinoj” door een groep Canadese vrouwen uitgegeven in het engels, maar in het esperanto vertaald, bestemd voor alle $\pm$ 1700 deelnemers (sters). Hier volgt de vertaling van gedeelten uit de openingsrede van de presidente Helen Tucker.

„De stemmen van vrouwen moesten altijd stemmen van vrede zijn; maar in een wereld, die bedreigd wordt met verwoesting door atoomwapens moeten zij dit zeker zijn. Het is een natuurlijk feit, dat het vrouwelijke wezen, van welke soort dan ook, de schenkster van het leven is en instinctief begiftigd met de neiging het leven te verzorgen en te behoeden, tenminste van jongeren en hulpelozen.

— „Waarlijk zeldzaam is het vrouwelijke wezen, dat het jonge leven, dat zij schonk, niet probeert te behouden. Haar werktuigen zijn moederlijke instincten: voeden, beschermen en liefhebben. Dit zijn *scheppende* eigenschappen, geen *verwoestende*.

— „Wij zijn ons bewust, dat en mannelijke en vrouwelijke eigenschappen in ieder mens aanwezig zijn. Het beschermen van de eigen kleine familie houdt vandaag in de bescherming van de gezamenlijke menselijke families. De traditionele rol van *het geweld* gespeeld door de man van het vak, geldt niet meer, want gebruikmaking van het *nu* mogelijke geweld is verwoesting van de gehele mensheid.

— „Wij, de vrouwen, vragen ons af: Wat is nu onze verantwoordelijkheid?

— „Wij geloven, dat het tijd is dat de vrouwen gaan spreken en tegen de leiders van de wereld zeggen: „Geen oorlog meer!”

— „In de wereld van *nu* verkondigen de mensen hun verlangen naar vrede in duizend verschillende talen met zeer weinig of in het geheel geen onderling begrip. Maar er bestaat één geluid, dat geen tolk nodig heeft, dat is het geluid van het leven in het pasgeboren kind. Geen enkele man of vrouw kan deze kreet om te leven misverstaan. Vandaag moeten alle vrouwen de schreeuw van de mensheid om te leven met volle aandacht beluisteren. De eendrachtige stem van alle vrouwen moet slechts één betekenis hebben: „De menselijke familie wil verder leven; de mensheid leve in vrede!” Tot zover Helen Tucker uit Canada.

Verder werd in de N.R.C. van 31-3-1962 onder het opschrift: „Pleidooi voor een totale vorming van de vrouw” een artikel opgenomen van Ortrud Stumpfe, overgenomen uit Politische Studien van januari-februari 1962 (uitgaande van de Duitse Ambassade in Bern.) Ortrud Stumpfe schrijft o.a. „Wil onze democratie ooit tot volle ontplooiing komen dan is het noodzakelijk, dat onze gemeenschap politiek, economisch en cultureel is gebaseerd op de tweepolige, tweedelige natuur van de mens. Daartoe is het noodzakelijk, dat de vrouw duidelijk haar stem laat horen en — wat meer is — sociaal en politiek leert denken”.

Hier dus dezelfde geluiden als in het boekje „De vrouw en het atoomtijdperk”, uitgegeven bij „Nimo” in Monnikendam.

J. Le Rütte

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Nogmaals:

De Historiciteit van Jezus

Met den Heer T.J. Eskes (M. en W. d.d. 25 aug.) ben ik het eens, dat de recente vondsten bij de Dode Zee geen nieuw licht hebben geworpen op de kwestie inzake de historiciteit van Jezus. De gevonden Documenten behoorden toe aan een secte, die ten tijde van het ontstaan van het Christendom *geïsoleerd* leefde. Naar mijn mening was het geen *Esseense*, doch een *Zadokitische* secte, die bezwaren had tegen de priesterkaste te Jeruzalem. Het is niet uitgesloten, dat *Johannes de Doper* contact heeft gehad met deze secte. Doch Jezus stond waarschijnlijk geheel los van de secte bij de Dode Zee — hij was anti-ritualistisch.

Doch met de door den Heer Eskes aangehaalde opmerking van mevrouw dr. A. Mankes-Zernike stem ik *niet* in. Het ongeloof in de historiciteit van Jezus heeft naar mijn mening weinig te maken met geestelijke rijpheid, eerder met een wijsgerig apriorisme en met onvoldoende bekendheid met de specifieke *Joodse* oorsprong van het Christendom. De historiciteit van Jezus staat volgens mij onomstotelijk vast, zulks niet op grond van eigen geestelijke onrijpheid, maar op grond van historisch onderzoek*). De zg. Radicale School, waartoe mevrouw Mankes behoort, vindt slechts steun bij een zeer kleine groep, die niet in staat is, haar revolutionaire theorie aannemelijk te maken voor de rechtbank van onbevooroordeeld wetenschappelijk onderzoek.

Assen. Dr. P. D. van Roijen

*) Vgl. mijn dissertatie: „Jezus en Johannes de Doper”, Leiden 1953.

Gevarieerde stof in Rekenschap

Het juninummer van de 9e jaargang van *Rekenschap* opent met vier originele gedichten van Adriaan Morriën, uit een te verschijnen bundel *Moeders en Zonen*. Eveneens van Morriën is de tekst van een voordracht, gehouden op de najaarslanddag van *Socrates* te Amersfoort, op 10 dec. 1961, getiteld *Wantrouwen tegen de poëzie*. Het is in de meeste gevallen interessant om van de dichter zelf te vernemen hoe hij over zijn „vak” denkt, maar meer dan materiaal voor een wetenschappelijke studie over poëzie is deze voordracht m.i. niet geworden. Te vele en te grote onderwerpen worden te zeer tussen neus en lippen behandeld. Ditzelfde geldt voor de voordracht van Gabriël Smit, die eveneens werd uitgesproken op deze landdag. Noch het wantrouwen, noch het wantrouwen in de poëzie wordt in deze voordrachten de lezer duidelijk gemaakt. Een aantal treffende en deels originele invallen over deze materie is niet voldoende voor een betoog, dat toch aan zekere minimumeisen van wetenschappelijkheid moet voldoen.

Het gedicht van Gunnar Ekelöf, getiteld *De Zweedse Service-democratie*, vertaald door Anny van Marken-Sybren Polet, vind ik uitstekend. De schreeuw van de romantische non-conformist, bijtend sarcastisch verpakt, maakt indruk.

Eveneens op een landdag van *Socrates* (13 mei 1962) werd een lezing gehouden door P. Thoenes, een socioloog, werkzaam aan het Sociolo-

gisch Instituut van de Leidse Universiteit. In een wat raillerende toon — wat ligt de loodzware Duitse wetenschap toch ver in het verleden! — wordt het vrijheidsbegrip ontleend en worden de oorzaken opgespoord van het wantrouwen in de organisaties, zoals die nu bestaan. Het frisse stuk geeft stof te over om over na te denken en om over te discussiëren.

Dr. D. H. Prins bewerkte zijn lezing voor dezelfde Socrates-landdag gehouden over *Naar de rijpe persoonlijkheid*, een der hoofdthema's van het I.H.E.U.-congres dit jaar te Oslo gehouden. Na een bepaling van het begrip geestelijke rijpheid gaat hij na welke stromingen in deze tijd de ontplooiing belemmeren. Het conformisme ziet hij als de belangrijkste. Het rijke betoog leent zich niet voor een verkorte weergave, noch voor het geven van citaten. De hoofdredacteur van *Rekenschap* lanceert een aanval op de wijze waarop H. Bonger het humanisme heeft uiteengezet op een conferentie van katholieke studenten te Nijmegen. Vooral de wijze waarop, volgens hem, door spr. werd afgezien van argumentatie over de grondslagen van geloof en ongeloof, kon niet door de humanistische beugel.

Het gevarieerde nummer wordt besloten door de tekst van een lezing over *Newton en Russell als Engelse filosofen*, door prof. H. Freudenthal.

Rec. acht zich niet competent over deze voordracht een oordeel uit te spreken. B.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bonger, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Dame (wed. 57, pensioen) zag zich gaarne geplaatst bij heer alleen (tot plm. 65 jaar) voor **huishouding en gezelschap**. Brieven onder no. sept. 3 a. h. bureau v. d. blad.

Muziekstudente vraagt **piano te huur, te koop of in bruikleen**. Brieven onder no. sept. 2 a. h. bureau v. d. blad.

THE HUMANIST HIMSELF

Gebundeld onder deze titel is verschenen een aantal interessante artikelen, geschreven door de secretaris van de IHEU, mr. H. J. Blackham. Deze brochure is tegen de prijs van f1,- verkrijgbaar bij IHEU, Oudegracht 152 - Utrecht. Giro 304960.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen. (porti-kosten inbegrepen) door storting op girorek. 304960

Wat ben ik eigenlijk?	- 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35
Humanisme en opvoeding	- 0.95
Modern Humanisme	- 1.75
Beginnel en Doel v/h Hum. Verbond	- 0.25
De idee v/d Openbare School	- 0.60
Studiekosten	- 1.25
Echt en onecht in geloof en ongeloof	- 0.75
Humanisme en Rede	- 2.25
Humanistische Gedachten (2e druk)	- 1.25
Een volledige brochurenlijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.	

Bij het Nederlands Gesprekscentrum is verschenen:

„**De sport in onze samenleving**”, geschreven door prof. mr. I. A. Diepenhorst, rector P. Boymans, C. Graamans, ir. H. F. Hopster, prof. dr. ir. J. P. Mazure, C. Ras, mr. J. P. M. Starmans.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 11.



RAPPORT HUMANISME EN OPVOEDING

Zo juist verschenen

de 2e herziene druk van deze brochure

De prijs is f 0.95

U kunt deze bestellen bij het

Centraal Bureau

Humanistisch Verbond

Oudegracht 152 - Utrecht

Giro 304960



Bij het **HUMANISTISCH VERBOND**

is plaats voor een

Bestuurs-assistent (mnl.)

wiens werkzaamheden voornamelijk op het gebied van de organisatie en buitendienst zullen liggen.

Gedacht wordt aan iemand met middelbare schoolopleiding of daarmee gelijk te stellen ontwikkeling; organisatorische ervaring; enige bekendheid met de verschillende aspecten van het Verbondswerk; heldere betoogtrant, zowel mondeling als schriftelijk; leeftijd 30-40 jaar.

Salariëring naar de mate van ervaring en bekwaamheid f 8000,- tot f 12.000,- per jaar.

Met de hand geschreven sollicitaties (geen ballpoint) met uitvoerige inlichtingen over levensloop, ervaring, belangstelling enz. te richten tot het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

HET A. H. GERHARDHUIS (voor buitenkerkelijke bejaarden) vraagt per 1 november a.s. of eerder een

HOOFD VAN DE HUISHOUDING

(Intern, comf. flatje beschikbaar)

Het huis biedt plaats aan plm. 235 bejaarden.

Enige ervaring gewenst.

Inlichtingen bij en schriftelijke sollicitaties aan de directeur, Slotermeerlaan 1, Amsterdam-West (eindpunt lijn 13). Telefoon 020-130811.

Woord van de Week (Radio-lezingen van het Hum. Verb.)

Het aantal abonnees bedraagt thans ruim

5000

De abonnementsprijs is f 4,- per jaar.

Maar voor hen die nu abonnee willen worden openen we de mogelijkheid om alle nog in het vierde kwartaal 1962 verschijnende nummers gratis te ontvangen.

De abonnementsprijs voor 1963 kunt u overschrijven op postrekening no. 58 t.n.v. de Hum. Luisterkring te Utrecht met als omschrijving: Nieuw abonnee 1963.

Na ontvangst krijgt u alle verschijnende nummers regelmatig toegezonden.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.